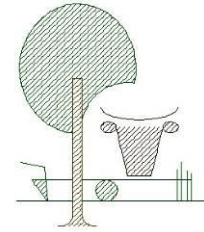

Αγροδασικά

Ενημερωτικό δελτίο για τα Αγροδασικά Συστήματα

Νο 7,8 Νοέμβριος 2016

Μία έκδοση του Ελληνικού Αγροδασικού Δικτύου (Υπεύθ. Έκδοσης: Α. Σιδηροπούλου, Α. Παντέρα)

Τα αγροδασικά Νο 7,8

Περιεχόμενα

- ΠΕΡΙΜΕΝΟΝΤΑΣ ...ΤΟ ΑΓΡΟΔΑΣΙΚΟ ΜΕΤΡΟ
- ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ ΤΟΥ ΕΑΔ ΣΕ ΕΘΝΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ
- ΔΙΕΘΝΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ
- ΝΕΑ ΤΗΣ EURAF
- ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΝΕΑ
- ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΝΕΑ
- ΑΛΛΑ ΝΕΑ

ΠΕΡΙΜΕΝΟΝΤΑΣ ... ΤΟ ΑΓΡΟΔΑΣΙΚΟ ΜΕΤΡΟ

Όπως είναι γνωστό, η νέα προγραμματική περίοδος για την Κοινή Αγροτική Πολιτική άρχισε το 2014 και θα τελειώσει το 2020. Στη χώρα μας επρόκειτο να ξεκινήσει το 2015, λόγω καθυστέρησης στην ολοκλήρωση των υποχρεώσεών μας για την προηγούμενη περίοδο (προγράμματα ΕΣΠΑ), αλλά αυτό δεν κατέστη δυνατόν, οπότε η έναρξη μετατέθηκε για το 2016. Ορισμένα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα έχουν ήδη δημοσιευτεί, όχι όμως το αγροδασικό, το οποίο φαίνεται ότι επαναξιολογείται στη Γενική Διεύθυνση Ανάπτυξης και Προστασίας δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Ας ελπίσουμε ότι η εφαρμογή θα ξεκινήσει τελικά το 2017.

Το αγροδασικό μέτρο με τον τίτλο «**Ενίσχυση για γεωργοδασοκομικά συστήματα**» θα εφαρμοστεί ως δασικό υπομέτρο του άρθρ. 21 του κοινοτικού κανονισμού 1305/2013 (*Επενδύσεις στην ανάπτυξη δασικών περιοχών και στη βελτίωση της βιωσιμότητας των δασών*), στο οποίο περιλαμβάνονται άλλα τέσσερα υπομέτρα δασικού χαρακτήρα. Προβλέπει την εγκατάσταση δασογεωργικών και δασολιβαδικών συστημάτων καθώς και τη συντήρησή τους σε έκταση 20.000 στρεμμάτων με μέγιστο αριθμό δένδρων ανά εκτάριο 250 και 40 αντίστοιχα για τα δασογεωργικά και δασολιβαδικά συστήματα. Η προβλεπόμενη πίστωση ανέρχεται σε 21.000.000 ευρώ, η οποία θα καλύψει το 80% των επιλέξιμων δαπανών του προγράμματος. Αναλυτικά τα προβλεπόμενα κόστη φαίνονται στον παρακάτω πίνακα.

Είδος εργασιών	Δασογεωργικά συστήματα		Δασολιβαδικά συστήματα
	250 δέντρα /ha	100 δέντρα /ha	40 δέντρα /ha
Εγκατάσταση φυτείας	6670€	3660€	2530€
Περίφραξη	3610€	3610€	3610€
Συντήρηση (ετησίως)	1420€	570€	230€
Στέγαστρο (ανά τ.μ.)	-	-	125€/τ.μ.
Ποτίστρα (τεμ.)	-	-	225€/τεμ.

Πηγή: ΠΑΑ 2014-2015 (15-12-2015).

Τα προβλεπόμενα είδη που θα φυτευτούν περιλαμβάνουν δασικά κυρίως δένδρα για παραγωγή ξυλείας υψηλής ποιότητας (π.χ. ευγενή πλατύφυλλα), αλλά και άλλα είδη που παράγουν συγχρόνως με την ξυλεία καρπούς (π.χ. καρυδιά, μηλιά, κερασιά, αχλαδιά), τροφή για τα ζώα (π.χ. δρύες, χαρουπιά), αντιανεμική προστασία (π.χ. κυπαρίσσι) και άλλα προϊόντα (π.χ. μαστιχόδενδρο, σχίνο).

Για την επιτυχή εφαρμογή του αγροδασικού μέτρου, θα πρέπει να εξασφαλιστούν τρεις βασικές προϋποθέσεις. Πρώτον, να βρεθούν ενδιαφερόμενοι ιδιώτες (γεωργοί) που θα δεχτούν να φυτέψουν δένδρα στα χωράφια τους. Αυτό δεν είναι τόσο εύκολο δεδομένης της απροθυμίας των νέων κυρίως γεωργών να επενδύσουν μακροπρόθεσμα στη γεωργία, επειδή έχουν εθιστεί στην άμεση απόδοση των καλλιεργειών τους. Για το λόγο αυτό πρέπει από τώρα να εντοπιστούν προοδευτικά άτομα, ώστε όταν προκηρυχθεί το μέτρο να προσεγγιστούν για να συμμετάσχουν.

Η δεύτερη προϋπόθεση είναι να βρεθούν κατάλληλα χωράφια. Ήδη το μέτρο αναφέρει ότι θα προτιμηθούν αρόσιμες αρδευόμενες εκτάσεις, περιοχές με υψηλό κίνδυνο διάβρωσης καθώς και περιοχές που κινδυνεύουν από πλημμυρικά επεισόδια. Ο στόχος δηλ. θα πρέπει να είναι οι μεγάλες πεδιάδες της χώρας που είναι άδενδρες και παρουσιάζουν προβλήματα γονιμότητας των εδαφών λόγω εξαιτίας της εντατικής γεωργίας.

Η τρίτη, τέλος, προϋπόθεση είναι να βρεθεί και εξασφαλιστεί το κατάλληλο γενετικό υλικό για τα είδη των δένδρων που θα φυτευτούν. Δυστυχώς τέτοιο εγχώριο υλικό δεν υπάρχει, οπότε αναγκαστικά θα πρέπει να εισαχθεί, τουλάχιστον την πρώτη περίοδο. Η εισαγωγή, όμως, αυτή πρέπει να γίνει με ελεγχόμενο τρόπο από τα αρμόδια όργανα της πολιτείας, ούτως ώστε να μην κατακλύσουν την αγορά δενδρύλλια από άσχετα με την Ελλάδα κλιματικά περιβάλλοντα.

Για την εξασφάλιση των παραπάνω προϋποθέσεων θα πρέπει να παίξει ενεργό ρόλο το Ελληνικό Αγροδασικό Δίκτυο (ΕΑΔ) και τα μέλη του, τα οποία θα πρέπει να ενεργοποιηθούν από τώρα. Από

την άλλη μεριά ελπίζουμε ότι η πολιτεία και οι αρμόδιες υπηρεσίες θα ζητήσουν και επίσημα την τεχνική βοήθεια του ΕΑΔ, τόσο για την προετοιμασία του τεχνικού δελτίου εφαρμογής του μέτρου, όσο και στην εφαρμογή του με την οργάνωση ενημερωτικών σεμιναρίων για τους υπαλλήλους που θα επωμιστούν την εφαρμογή του μέτρου, αλλά και για τους ενδιαφερόμενους που θα ενταχθούν σ' αυτό.

Β. Π. Παπαναστάσης
Πρόεδρος του ΕΑΔ

ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ ΤΟΥ ΕΑΔ ΣΕ ΕΘΝΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

1) Συμμετοχή σε ημερίδα για τα δασικά είδη μικρού περίτρου χρόνου

Το Τμήμα Βιομάζας του Κέντρου Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΚΑΠΕ) οργάνωσε ημερίδα στις 29 Ιανουαρίου 2016 στη Θεσσαλονίκη στα πλαίσια της AGROTICA με θέμα «Φυτείες ξυλωδών δασικών ειδών μικρού περίτρου χρόνου για παραγωγή βιομάζας και θερμικές χρήσεις». Στην ημερίδα αυτή ο Γ. Γραμματέας του ΕΑΔ κ. Κων/νος Μαντζανάς παρουσίασε το θέμα «Δασικά είδη μικρού περίτρου χρόνου και αγροδασοπονία».

2) Συμμετοχή σε ενημερωτικό σεμινάριο για τα αυτοφυή φυτά

Το Εργαστήριο Προστασίας, Διατήρησης και Αξιοποίησης Αυτοφυών και Ανθοκομικών Ειδών (ΕΠΑΑΑΕ) του Ινστιτούτου Γενετικής Βελτίωσης και Φυτογενετικών Πόρων του ΕΛΓΟ-ΔΗΜΗΤΡΑ οργάνωσε την 12η Απριλίου 2016 ενημερωτικό σεμινάριο με θέμα: «Αξιοποίηση των Ελληνικών Αυτοφυών: φυτώρια και αγροτική ανάπτυξη» στο Αγρόκτημα Θέρμης. Στο σεμινάριο αυτό ο πρόεδρος του ΕΑΔ κ. Βασίλειος Παπαναστάσης παρουσίασε το θέμα "Συγκαλλιέργεια με δασικά και οπωροφόρα δέντρα στο πλαίσιο της νέας ΚΑΠ: αγροδασικό μέτρο" .

ΔΙΕΘΝΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

1. 2016 EURAF Conference, Montpellier 23-25 May 2016, 3rd European Agroforestry Conference, 23-25 May 2016, Montpellier, France.

Το 3^ο Πανευρωπαϊκό Αγροδασικό συνέδριο ολοκληρώθηκε με επιτυχία από 23 έως 25 Μαΐου 2016 στην πόλη Μοντελλιέρ της Γαλλίας. Ο τίτλος του συνεδρίου ήταν «**Celebrating 20 years of**

Agroforestry research in Europe». Το Συνέδριο παρακολούθησε το μέλος του ΕΑΔ κ. Νατάσα Παντέρα.

Η συμμετοχή στο συνέδριο ήταν μεγάλη καθώς εγγράφηκαν 293 σύνεδροι από τις οποίες οι 55 ήταν δωρεάν, από πολλές χώρες της Ευρώπης, της Αμερικής και της Ασίας. Το πρόγραμμα ήταν πλούσιο και περιελάμβανε όλα τα αντικείμενα της αγροδασοπονίας όπως τα περιβαλλοντικά οφέλη της αγροδασοπονίας, την ανάπτυξη της αγροδασοπονίας στην Ευρώπη, τις καινοτομίες στην/για την αγροδασοπονία, την παραγωγικότητα και τα οικονομικά οφέλη της αγροδασοπονίας, το ρόλο της αγροδασοπονίας στην κλιματική αλλαγή, την ποιότητα-ποσότητα και ποικιλία αγροδασοπονικών προϊόντων, θέματα ανταγωνισμού, τους τρόπους της αξιολόγησης της επίδοσης των αγροδασοπονικών συστημάτων, τα δασολίβαδα, τη μοντελοποίηση στην αγροδασοπονία και την τρέχουσα κατάσταση της πολιτικής στην Ευρώπη για την αγροδασοπονία. Μία ολόκληρη συνεδρία ήταν αφιερωμένη στις θέσεις-εμπειρίες των αγροτών από την αγροδασοπονία (7 παρουσιάσεις). Το βιβλίο με όλα τα άρθρα είναι δυνατό να το κατεβάσει όποιος το επιθυμεί στην ακόλουθη διεύθυνση:

<http://www.repository.utl.pt/bitstream/10400.5/11690/1/EURAF2016%20-%20Book%20of%20Abstracts%20final.pdf>

ενώ όλες οι προφορικές παρουσιάσεις βρίσκονται εδώ:

http://www.agroforestry.eu/conferences/III_EURAFConference

Οι σύνεδροι είχαν τη δυνατότητα να επισκεφτούν πειραματικές επιφάνειες στην ευρύτερη περιοχή του Μοντπελλιέρ. Μία από αυτές ήταν στο **Agroforestry research at Restinclières Estate**.

Κατά τη διάρκεια αυτής της εκδρομής οι συμμετέχοντες είχαν την ευκαιρία να επισκεφτούν μία σειρά πειραματικών επιφανειών με πιο εντυπωσιακή από όλες το πείραμα όπου έχει δημιουργηθεί τάφος με διαφανή τοιχώματα από γυαλί από όπου παρακολουθείται η αύξηση των ριζών.

Φωτογραφίες από τα πειράματα στο Restinclières. Στην αριστερή φωτογραφία εμφανίζονται οι ρίζες μέσα από το γυάλινο τοίχο. Στη δεξιά φωτογραφία εμφανίζεται ο χώρος (τάφος) με τα υποστηρίγματα στήριξης των τοιχωμάτων.

Στο χώρο υπήρχαν εντυπωσιακά –λόγω μεγέθους και έκτασης - πειράματα με κύριο αντικείμενο την αγροδασοπονίας.

Στην πρώτη φωτογραφία εμφανίζεται ο συνδυασμός πεύκα με αμπέλια ενώ στο πείραμα της δίπλα φωτογραφίας εμφανίζεται ο συνδυασμός καρυδιές με σιτηρά (Φωτογραφίες Α. Παντέρα)

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθούν οι ιδιαίτερα εντυπωσιακοί φυτοφράκτες σε όλες σχεδόν τις γεωργικές καλλιέργειες.

Φωτογραφίες από αγροτικές εκτάσεις με δέντρα ως ανεμοφράκτες (Φωτο. Α. Παντέρα).

Σε συζήτηση που είχα με συναδέλφους αργότερα με ενημέρωσαν ότι είναι πάγια τακτική και σκοπό έχει την προστασία από ανέμους. Σε συνδυασμό με τις Ecological Focus Areas συνδράμουν στη διατήρησης και ενίσχυση της βιοποικιλότητας.

A. Παντέρα

2. Διεθνές δασολιβαδικό συνέδριο στην Πορτογαλία

Στις 27-30 Σεπτεμβρίου 2016 πραγματοποιήθηκε στην πόλη Evora της Πορτογαλίας το πρώτο διεθνές συνέδριο για τα δασολιβαδικά συστήματα με έμφαση στα συστήματα εκείνα που αναπτύσσονται σε ξηρές περιοχές. Το συνέδριο οργανώθηκε από το ICAAM (Ινστιτούτο Αγροτικών και Περιβαλλοντικών Μεσογειακών Επιστημών) του Πανεπιστημίου Evora της Πορτογαλίας σε συνεργασία με διάφορα Πανεπιστήμια της Ισπανίας, ιδιαίτερα εκείνου της πολιτείας Extremadura. «Ψυχή» της όλης οργάνωσης ήταν η Teresa Pinto Correia, καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Evora και Διευθύντρια του ICAAM. Το επιστημονικό πρόγραμμα ήταν δομημένο σε 14 θεματικές ομάδες, τις εξής:

- WG 1) Large scale trends: assessing and mapping at the regional and global scales
- WG 2) Landscape assessment and classification: consistency in fuzzy patterns
- WG 3) Grazing systems, livestock management and animal products
- WG 4) Forest management and modeling: silviculture, tree management and planning
- WG 5) Pests and diseases
- WG 6) Wild fires and natural hazards

- WG 7) Water and carbon relations and climate change
- WG 8) Wood and non wood products, transformation and industry
- WG 9) Biodiversity conservation and ecological functioning
- WG 10) Ecosystem services as an enabling framework towards the transition to sustainable silvopastoral systems
- WG 11) Economics of silvo-pastoral systems, including new markets
- WG 12) Innovation in remote sensing and image analysis
- WG 13) Integrated social sciences approaches to silvopastoralism
- WG 14) Progressing towards integrative approaches and management support

Το συνέδριο είχε μεγάλη επιτυχία γιατί το παρακολούθησαν περισσότεροι από 300 επιστήμονες από όλο τον κόσμο, ιδιαίτερα όμως από την Ισπανία και την Πορτογαλία, με αποτέλεσμα να δοθεί μεγάλη έμφαση στα δασολιβαδικά συστήματα της Ιβηρικής χερσονήσου, γνωστά στην Ισπανία ως *Dehesas* και στην Πορτογαλία ως *Montados*. Την παράσταση, βέβαια, «έκλεψαν» οι Πορτογάλοι, οι οποίοι παρουσίασαν πολλές εργασίες σχετικές με τα *Montados*, πράγμα που δείχνει τη μεγάλη οικονομική και περιβαλλοντική αξία αυτών των οικοσυστημάτων στη χώρα αυτή. Σημειώνεται ότι η Πορτογαλία είναι η πρώτη χώρα παραγωγής και εξαγωγής φελλού στον κόσμο, γιατί το μεγαλύτερο τμήμα των *Montados* κυριαρχείται από τη φελλοφόρο δρυ (*Quercus suber*).

Δασολιβαδικά συστήματα (*Montados*) της Πορτογαλίας με φελλοφόρο δρυ (αριστερά πρόσφατα αποφλοιωμένα δένδρα) που βόσκονται από αγροτικά ζώα, συνηθέστερα από βοοειδή (δεξιά) (Φωτο: Β. Παπαναστάσης).

Στα πλαίσια του συνεδρίου οργανώθηκαν και 5 θεματικές εκδρομές σε διάφορες περιοχές των *Montados*, όπου οι σύνεδροι είχαν την ευκαιρία να δουν συγκεκριμένα προγράμματα προστασίας και διαχείρισης των δασολιβαδικών και δασικών οικοσυστημάτων της Πορτογαλίας. Λεπτομέρειες για το συνέδριο υπάρχουν στην ιστοσελίδα <http://www.silvopastoral2016.uevora.pt/>

Η Ελλάδα εκπροσωπήθηκε στο συνέδριο από τον υπογράφο, ο οποίος παρουσίασε μια προφορική ομιλία στα πλαίσια της θεματικής ενότητας 9 με τίτλο: «Conservation of priority grassland habitats in Macedonian fir silvopastoral systems of Greece» και δύο αναρτημένες με τίτλους: «Effects of weed clearing and cattle grazing on conservation of forest openings in Macedonian fir silvopastoral systems of Greece» και «Effects of livestock grazing on understory vegetation in relation to animal sheds in a valonia oak silvopastoral system of western Greece», αντίστοιχα. Όλες αυτές οι παρουσιάσεις ετοιμάστηκαν από ομάδα συνεργατών.

Β.Π. Παπαναστάσης

ΝΕΑ ΤΗΣ EURAF

Στο τέλος του συνεδρίου της EURAF ακολούθησαν οι αρχαιρεσίες για το Διοικητικό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Αγροδασοπονικής Ομοσπονδίας (European Agroforestry Federation – EURAF). Στην ψηφοφορία που ακολούθησε εκλέχθηκε Πρόεδρος η κα Mª Rosa Mosquera Losada (Ισπανία), αναπληρωτής πρόεδρος ο Gerry Lawson (UK), Γραμματέας η Joana Amaral Paulo (Πορτογαλία), αναπληρώτρια Γραμματέας η κα Αναστασία Παντέρα (Ελλάδα), Ταμίας ο Fabien Balaguer (Γαλλία) και αναπληρωτής ταμίας ο Jeroen Watté (Βέλγιο).

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΝΕΑ

1. Θερινά Σχολεία για Δασολόγους και Δασοπόνους στην Πρέσπα

Η Εταιρία Προστασίας Πρεσπών (ΕΠΠ) με την υποστήριξη του Ελληνικού Κέντρου Βιοτόπων Υγροτόπων (ΕΚΒΥ) και του Φορέα Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Πρεσπών και με τη συμμετοχή ειδικών επιστημόνων διοργάνωσε θερινό σχολείο με θέμα «Διαχείριση δασολιβαδικών οικοσυστημάτων» και σημείο αναφοράς τον τύπο οικοτόπου προτεραιότητας 9562* Ελληνικά Δάση Αρκεύθου. Το θερινό σχολείο πραγματοποιήθηκε στα τέλη του Ιουνίου και το παρακολούθησαν 18 άτομα, μεταξύ των οποίων επαγγελματίες δασολόγοι, δασοπόνοι, υποψήφιοι διδάκτορες, μεταπτυχιακοί και προπτυχιακοί φοιτητές Δασολογίας και Δασοπονίας.

Στο χρονικό διάστημα από 18-22 Ιουλίου το θερινό σχολείο πραγματοποιήθηκε στα αγγλικά με τη συμμετοχή ξένων φοιτητών:

Το θερινό σχολείο έγινε στα πλαίσια του προγράμματος LIFE12 NAT/GR/539-JunEX, που αντικείμενο του έχει την Αποκατάσταση και Διατήρηση του Τύπου Οικοτόπου Προτεραιότητας 9562* Ελληνικά Δάση Αρκεύθου (*Juniperetum excelsae*) στο Εθνικό Πάρκο Πρεσπών.

Βασικός στόχος του θερινού σχολείου ήταν η εξοικείωση των συμμετεχόντων με την αγροδασοπονία και ιδιαίτερα με το σχεδιασμό και την εφαρμογή πρακτικών διαχείρισης δασολιβαδικών συστημάτων, μέσα από την εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Πολιτικής για τους τύπους οικοτόπων (Οδηγία 92/43/ΕΟΚ). Μεγάλο ενδιαφέρον είχαν οι εξορμήσεις στο πεδίο στις περιοχές των δασών Αρκεύθου, όπου τα τελευταία τέσσερα χρόνια εφαρμόζονται δράσεις αποκατάστασης και διατήρησης του δάσους, μεταξύ των οποίων τις επιλεκτικές υλοτομίες και τη χρήση της βόσκησης ως εργαλείο διαχείρισης. Μεγάλη βαρύτητα δόθηκε και στη θεσμική και κοινωνικοοικονομική πλευρά του θέματος. Για αυτό το λόγο το πρόγραμμα περιλάμβανε συναντήσεις με εκπροσώπους των τοπικών αρχών και συνεταιρισμών.

Το βασικό συμπέρασμα ήταν ότι η συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων αποτελεί τη βάση και την απαραίτητη προϋπόθεση για τη διατήρηση των σημαντικών τύπων οικοτόπων, μέσα από την εφαρμογή πρακτικών που συνδυάζουν τη δασοπονία και την κτηνοτροφία.

Η Ειρήνη Κουτσερή, συνεργάτης της ΕΠΠ και Υπεύθυνη του προγράμματος LIFE JunEx μεταξύ άλλων τόνισε: «Το πιο θετικό αποτέλεσμα του Θερινού Σχολείου είναι ότι εξελίχθηκε σε εξαιρετική

πλατφόρμα συζήτησης και ανταλλαγής απόψεων για πολύ σημαντικά θέματα. Συζητήθηκε η ενσωμάτωση παρόμοιων πρακτικών στη διαχείριση που εφαρμόζεται από τις δασικές υπηρεσίες και τις τοπικές αρχές στη διασυνοριακή Πρέσπα, αλλά και σε άλλες προστατευόμενες περιοχές, λαμβάνοντας υπόψη τόσο το θεσμικό πλαίσιο όσο και τα κοινωνικοοικονομικά ζητήματα».

Φωτογραφία από το 1^ο Θερινό Σχολείο με τη συμμετοχή ελλήνων φοιτητών (Φωτ. Γεώργιος Φωτιάδης)

Περισσότερες πληροφορίες θα βρείτε στους ακόλουθους διασυνδέσμους:
http://www.junex.gr/images/Summer_school_final_new.pdf και
<http://www.junex.gr/index.php/en/news/127-mranboundary-summer-school>

Γ. Φωτιάδης

2. ERASMUS+: Agroforesterie – Formation - Mediterannee et Montagne (Agrof-MM)

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ERASMUS+ με τίτλο Agroforesterie – Formation - Mediterannee et Montagne (Agrof-MM) σκοπό έχει να εκπαιδεύσει αγροτικούς φορείς της Ευρώπης σε αγροδασοπονικές πρακτικές. Αυτό θα τους δώσει την ευκαιρία να εξοικειωθούν με την αγροδασοπονία αλλά και να βελτιώσουν τις γνώσεις τους για την ανάπτυξη της αγροδασοπονίας σε Μεσογειακές και ορεινές περιοχές.

Η ιστοσελίδα του προγράμματος είναι η <http://agrofmm.eu/> και έχει σχεδόν ολοκληρωθεί και έχει μεταφραστεί στα ελληνικά έτσι ώστε να είναι εύκολα προσβάσιμη από όλους.

Τον Μάιο του 2017 όλη η ομάδα των συμμετεχόντων θα επισκεφτεί την Ελλάδα όπου θα έχουν την ευκαιρία να ενημερωθούν για την αγροδασοπονία στην Ελλάδα με έμφαση στην εκπαίδευση. Το Αγροδασικό Δίκτυο έχει ενεργή συμμετοχή στο πρόγραμμα. Περισσότερες πληροφορίες θα σταλούν σε όλα τα μέλη.

Α. Παντέρα

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΝΕΑ

1. Το παραδοσιακό δασολιβαδικό σύστημα αρκεύθων της Πρέσπας.

Οι άρκευθοι (*Juniperus* spp.), πέρα από τα μοναδικά φυσικά χαρακτηριστικά, έχουν και ιστορική σημασία, γεγονός που επιβεβαιώνεται από πλήθος ιστορικών αναφορών. Ιδιαίτερα η άρκευθος η υψηλή (*Juniperus excelsa* M. Bieb.) και η άρκευθος η δυσοσμωτάτη (*Juniperus foetidissima* Willd.) πέρα από τα ιδιαίτερα μορφολογικά χαρακτηριστικά που παρουσιάζουν αποτελούν εξέχοντα είδη αρκεύθου λόγω της δενδρώδους ανάπτυξής τους. Τα είδη αυτά μοιάζουν πάρα πολύ εξωτερικά (είδη με λεπιοειδή φύλλα), όμως το πρώτο φέρει 3-6 σπέρματα (σπόρους) μέσα στον ραγοστρόβιλο ενώ το δεύτερο 1-3 σπέρματα. Από μύθους και θρύλους έως και αναφορές στην Αγία Γραφή, η ιδιαιτερότητα των μεγαλοπρεπών αυτών δένδρων φαίνεται ότι γοήτευσε τον άνθρωπο από την αρχαιότητα. Η Ελλάδα αποτελεί το μοναδικό κράτος μέλος της Ε.Ε. όπου εμφανίζεται ο τύπος οικοτόπου 9562 *Ελληνικά Δάση Αρκεύθου (9562 *Grecian Juniper woods) και έχει καταγραφεί μόνο στην Πρέσπα (Εικόνα 1). Η ιδιαιτερότητα της περιοχής οφείλεται στο ότι φιλοξενεί μία από τις μεγαλύτερες εκτάσεις δασών αρκεύθων στα Βαλκάνια (20.000 περίπου στρέμματα), ενώ περιλαμβάνει σπάνιες συστάδες, όπως το «αιωνόβιο δάσος των κέδρων (αρκεύθων)» του Αγίου Γεωργίου Ψαράδων και άλλες. Ο μύθος αναφέρει ότι τα σπάνια τεράστια αιωνόβια δένδρα της συγκεκριμένης συστάδας έχουν επιβιώσει ακόμη γιατί θεωρούνται «του αγίου».

Εικόνα 1. Το παραδοσιακό δασολιβαδικό σύστημα των αρκεύθων της Πρέσπας (Φωτ. Μ. Βραχνάκης).

Τα φωτόφιλα δάση αρκεύθου των Πρεσπών (αλλά και του Ασκίου κ.ά.) σχηματίζουν μοναδικά παραδοσιακά δασολιβαδικά συστήματα στον δυτικό ασβεστολιθικό τομέα της λεκάνης των Πρεσπών. Είναι γνωστό ότι τα είδη αρκεύθου παρουσιάζουν μηδαμινή επιλεξιμότητα από τα ζώα,

όμως η ιδιαίτερη δομή τους από αραιά τοποθετημένα δένδρα επιτρέπει την ανάπτυξη πλούσιας παρεδαφιαίας ποώδους και θαμνώδους βλάστησης από είδη υψηλής βοσκητικής αξίας. Ο λόγος αυτός είναι που η κύρια χρήση των δασών αυτών ήταν παραδοσιακά η βόσκηση, κυρίως από γίδια, ενώ στα χαμηλά υψόμετρα κοντά στις παρυφές του όρους Ντέβας προς το χωριό Ψαράδες αλλά και αλλού η θαμνώδης βλάστηση χρησιμοποιούνταν περιστασιακά και από τις κλαδοφάγες, βραχύσωμες αγελάδες της ντόπιας βραχυκερατικής φυλής (Εικόνα 2).

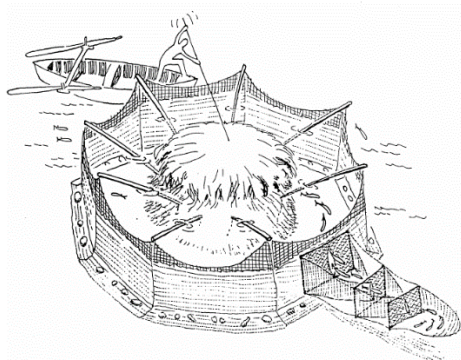
Ανασύσταση της ελληνικής βραχυκερατικής φυλής στην Πρέσπα

Η ελληνική βραχυκερατική φυλή βοοειδών που απαντάται στην ευρύτερη περιοχή της Πρέσπας ανήκει στη φυλή *brachyceros* (πάνω αριστερά). Η φυλή αυτή παρουσιάζει σημαντικά πλεονεκτήματα έναντι των ξενικών καθώς, μεταξύ άλλων, είναι πλήρως προσαρμοσμένη στα ακραία (ειδικά το χειμώνα) περιβάλλοντα των παραλίμνιων περιοχών της Πρέσπας παρουσιάζοντας σημαντική αντοχή και προσαρμογή στη βλάστηση των υγρών λιβαδιών και των καλαμιώνων. Τα τελευταία χρόνια ο πληθυσμός της φυλής στην Ελληνική Πρέσπα είχε μειωθεί δραματικά (5-6 άτομα το 2010), ενώ το 1964 αποτελούσαν το 95% των βοοειδών. (Κάτω αριστερά: Εισαγωγή μικρού επιβήτορα (ταύρου) από την Αλβανία από ιδιώτη - Φωτο: Ι. Καζόγλου).

Εικόνα 2. Η βραχυκερατική φυλή των Πρεσπών (Φωτ. Γ. Καζόγλου).

Πέρα από τη βοσκητική αξία του δάσους, οι δενδρώδεις άρκευθοι παρείχαν σκληρό και ανθεκτικό ξύλο για δομικές κατασκευές στις οικίες και τις αποθήκες των κατοίκων (υποστυλώματα, δοκοί στήριξης κ.λπ.) και χρησιμοποιούνταν και ως πάσσαλοι σε φράκτες και μάντρες. Επίσης τα κλαδιά χρησιμοποιούνταν για το γέμισμα των ελεύθερων επιφανειών μεταξύ των δοκών στήριξης σε τοιχοδομές. Επίσης χρησιμοποιούνταν στην κατασκευή των χαρακτηριστικών ξύλινων βαρκών χωρίς καρίνα που χρησιμοποιούνταν στις αλιευτικές δραστηριότητες στις λίμνες των Πρεσπών. Κλαδιά και τμήματα των κορμών χρησιμοποιούνταν επίσης στα *πελαΐζια*, δηλ. στην παραδοσιακή τεχνική ψαρέματος, κατά την οποία η φυτομάζα χρησιμοποιούνταν στο κέντρο μίας περιφραγμένης περιοχής (κυρίως στη ρηχότερη Μικρή Πρέσπα) ως χώρος προσέλκυσης ψαριών (Εικόνα 3α, β).

Εικόνα 3. Πελαΐζια: Μία παραδοσιακή τεχνική αλιείας στις λίμνες των Πρεσπών (αριστερά: σχηματική αναπαράσταση από Β. Χατζηρβασάνη, δεξιά: πελαΐζια στη Μικρή Πρέσπα Φωτ. Γ. Κατσαδωράκης).

Στις ημέρες μας, τα δάση αρκεύθου στην Πρέσπα απειλούνται από την εισβολή φυλλοβόλων πλατύφυλλων (δρύες, γαύροι, οστριές, κ.ά.), η οποία αλλοιώνει τα ιδιαίτερα δομικά χαρακτηριστικά του οικοτόπου. Ο κύριος παράγοντας που ευνόησε την εισβολή των πλατύφυλλων είναι η επί σειρά ετών έλλειψη συστηματικής ή μη διαχείρισης, κυρίως λόγω της απομάκρυνσης του ανθρώπου από το δάσος, και της εντατικοποίησης της γεωργίας στις παραλίμνιες ζώνες της Μικρής Πρέσπας, κυρίως μετά τα μέσα της δεκαετίας του '60. Αυτό οδήγησε στη σταδιακή μείωση της βόσκησης και της επιλεκτικής υλοτομίας, δραστηριότητες οι οποίες συνέβαλαν στη διαχείριση του δάσους. Ήδη το 2012 μετρούσαν 8-10 χρόνια που εγκαταλείφτηκε η βόσκηση σε πολλές περιοχές του δάσους των αρκεύθων στην περιοχή των Ψαράδων (Εικόνα 4).

Εικόνα 4. Εισβολή πλατυφύλλων στα δασολίβαδα αρκεύθου της Πρέσπας (Φωτ. Μ. Βραχνάκης).

Για τους σκοπούς διατήρησης και αποκατάστασης του δασολιβαδικού συστήματος αρκεύθων της Πρέσπας χρηματοδοτήθηκε από την ΕΕ το έργο Life JunEx. Κύριος σκοπός του έργου JunEx (LIFE12 NAT/GR/000539 “Restoration and Conservation of the Priority Habitat Type *9562 Grecian Juniper Woods in Prespa National Park, Greece”) είναι η ανόρθωση, αποκατάσταση και ανάδειξη του δάσους των αρκεύθων μέσω της επανέναρξης της παραγωγικής δραστηριότητας της βόσκησης ως μέτρο διαχείρισης και προστασίας του δάσους. Οι ειδικότεροι σκοποί του έργου είναι η ανόρθωση της κατάστασης διατήρησης του τύπου οικοτόπου στις περιοχές όπου έχει υποβαθμιστεί, η αποκατάσταση μέσω ενίσχυσης της αναγέννησης (με φυσικά ή τεχνητά μέσα) και η αύξηση της γνώσης και η διάχυσή της σε όλους τους ενδιαφερόμενους που εμπλέκονται είτε ως διαχειριστές είτε ως χρήστες των δασών αυτών. Για την επίτευξη των σκοπών του το έργο περιλαμβάνει ποικίλες δράσεις, με κεντρική την επαναφορά και διατήρηση της ελεγχόμενης βόσκησης. Αυτό θα γίνει μέσω της δημιουργίας υποδομών κτηνοτροφίας σε συνδυασμό με επιλεκτικές υλοτομίες για την απομάκρυνση μέρους των ανταγωνιστικών πλατύφυλλων ειδών. Ο συνδυασμός ελεγχόμενης βόσκησης και απομάκρυνσης των ανταγωνιστικών πλατύφυλλων ειδών θα ευνοήσει και τη φυσική αναγέννηση. Η επανεγκατάσταση της αρκεύθου θα ενισχυθεί και με φυτεύσεις σε επιλεγμένες θέσεις από φυτάρια που δημιουργούνται από υλικό αναπαραγωγής το οποίο προέρχεται από την περιοχή. Άλλες δράσεις είναι οι καθαρισμοί από σκουπίδια και νεκρή οργανική ύλη και οι δράσεις επικοινωνίας. Λεπτομέρειες για το έργο JunEx βρίσκονται στην ιστοσελίδα: <http://www.junex.gr/>

2. Πρόγραμμα AGFORWARD

Το ερευνητικό πρόγραμμα AGFORWARD συμπληρώνει στο τέλος αυτού του έτους 3 χρόνια. Η φετινή χρονιά περιλάμβανε πληθώρα ερευνητικών χειρισμών στις πειραματικές επιφάνειες του προγράμματος ανά την Ελλάδα. Σύμφωνα με τα πρώτα αποτελέσματα, η παρουσία ρεβιθιών σε ελαιώνες είναι θετική. Συγκεκριμένα, η παραγωγή στο κομμάτι του ελαιώνα με ρεβίθια χωρίς λίπανση είχε την ίδια παραγωγή με το μέρος του ελαιώνα στο οποίο δεν εφαρμόστηκε καμία λίπανση. Παρόμοια θετικά αποτελέσματα βρέθηκαν και στον ελαιώνα όπου φυτεύτηκαν ως συνοδά είδη αγρωστώδη φυτά και βίκος. Όλα τα αποτελέσματα των πειραμάτων υπάρχουν στην ιστοσελίδα του προγράμματος www.agforward.eu και ειδικά στην επιλογή “Farmers networks” <https://www.agforward.eu/index.php/en/FarmerNetworks.html>. Για τον επόμενο χρόνο προγραμματίζονται οι επαναλήψεις των πειραμάτων αλλά και η διοργάνωση των συναντήσεων με τους αγρότες όπου θα δοθεί η ευκαιρία στα μέλη του προγράμματος να συζητήσουν και παρουσιάσουν τα αποτελέσματά τους με τους άμεσα ενδιαφερόμενους. Τα μέλη του αγροδοασικού δικτύου θα ενημερωθούν για όλες αυτές τις εκδηλώσεις.

A. Παντέρα

ΑΛΛΑ ΝΕΑ

1. EIP Focus group on agroforestry: Agroforestry: introducing woody vegetation into specialised crop and livestock systems

Δημιουργήθηκε η πρώτη ομάδα σχετικά με την αγροδοασοπονία (**Agroforestry: introducing woody vegetation into specialised crop and livestock systems; How to develop agroforestry as a sustainable farming system which can boost agricultural productivity and profitability?**). Η ομάδα περιλαμβάνει μέλη από πολλές Ευρωπαϊκές χώρες αλλά δυστυχώς κανείς από την Ελλάδα. Σκοπός της ομάδας είναι να διερευνήσει τα ακόλουθα:

1. Να παρέχει και να συγκρίνει σχετικά παραδείγματα ένταξης ξυλώδους βλάστησης σε συστήματα γεωργικής καλλιέργειας και κτηνοτροφίας βάση παραδοσιακών ή / και καινοτόμων σχεδίων αγροδοασοπονικών συστημάτων στην Ευρώπη.
2. Να εντοπίσει και αναλύσει τις ευκαιρίες για την ενσωμάτωση της ξυλώδους βλάστησης σε εξειδικευμένα συστήματα καλλιέργειας και να αξιολογήσει τα πιθανά οικονομικά οφέλη που συνδέονται με πρόσθετες πηγές εισοδήματος
3. Να προσδιορίσει και περιγράψει τους τυχόν περιοριστικούς παράγοντες που δημιουργούνται από το συνδυασμό των γεωργικών και δασοκομικών πρακτικών που μπορούν να εμποδίσουν την υιοθέτηση των γεωργοδοασοκομικών σε επίπεδο γεωργικής εκμετάλλευσης.
4. Να παρέχει πρακτικές ενδείξεις για την περαιτέρω ανάπτυξη και καθιέρωση της αγροδοασοπονίας, να εντοπίσει καινοτόμες προσεγγίσεις που συνδυάζουν την επιστημονική και πρακτική γνώση με νέα επιχειρηματικά μοντέλα, τις σύγχρονες τεχνολογίες και πρακτικές.
5. Να παρέχει συστάσεις όσον αφορά τις περαιτέρω ερευνητικές ανάγκες και ιδέες για επιχειρησιακές ομάδες και άλλα καινοτόμα έργα.

Περισσότερες πληροφορίες υπάρχουν στον ακόλουθο διασύνδεσμο: <https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en/content/agroforestry-introducing-woody-vegetation-specialised-crop-and-livestock-systems>

2. Μανιφέστο για τα δασοσκεπή λιβάδια

Το European Forum on Nature Conservation and Pastoralism, μια δραστήρια περιβαλλοντικά οργάνωση του Ηνωμένου Βασιλείου που ασχολείται εδώ και χρόνια με τον ευεργετικό ρόλο που έχει η βόσκηση και γενικότερα η κτηνοτροφία στη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, ετοίμασε πρόσφατα ένα μανιφέστο για τα δασοσκεπή λιβάδια της Ευρώπης με σκοπό να το υποβάλλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Το βασικό μήνυμα του κειμένου είναι, ότι λιβάδια στην Ευρώπη δεν είναι μόνο εκείνα που καλύπτονται από ποώδη φυτά, όπως τα ορίζει η Ευρωπαϊκή ένωση, δηλ. τα χορτολίβαδα ή ποολίβαδα, αλλά κι εκείνα που έχουν δασική βλάστηση, δηλ. θάμνους και δένδρα, σε αραιή ή πυκνή κατάσταση. Το μανιφέστο καλεί την Επιτροπή να αναθεωρήσει τον ορισμό που έχει δώσει για τα λιβάδια και να περιλάβει σ' αυτόν και τα δασοσκεπή λιβάδια. Για να εισακουστεί η έκκληση αυτή, θα πρέπει το μανιφέστο να υπογραφεί από όσο το δυνατό περισσότερα άτομα. Καλά είναι, λοιπόν, να το υπογράψουμε όλοι! Βρίσκεται στην ιστοσελίδα: <http://www.efncp.org/policy/wood-pastures-manifesto/>

3) Το ΕΑΔ μέλος του Εθνικού Αγροτικού Δικτύου

Το ΕΑΔ συμπεριλήφθηκε στα μέλη του Εθνικού Αγροτικού Δικτύου, το οποίο συστάθηκε με την αριθ. 2054/19-8-2016 απόφαση του Γενικού Γραμματέα Αγροτικής Πολιτικής και Διαχείρισης Κοινοτικών Πόρων στα πλαίσια του ΠΑΑ 2014-2020. Σκοπός του Δικτύου αυτού είναι η διασύνδεση οργανισμών/φορέων, εκπαιδευτικών και ερευνητικών ιδρυμάτων και διοικητικών υπηρεσιών που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα με την αγροτική ανάπτυξη και να διευκολύνει σε επίπεδο χώρας την ανταλλαγή εμπειριών και την υποστήριξη της εφαρμογής και αξιολόγησης της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης.

4) Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την αγροδασοπονία

Η Επιτροπή Γεωργίας και Ανάπτυξης της Υπαίθρου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου εξέδωσε ψήφισμα την 29η Απριλίου 2016 σχετικά με την ενίσχυση της καινοτομίας και της οικονομικής ανάπτυξης στο πλαίσιο της μελλοντικής ευρωπαϊκής διαχείρισης γεωργικών εκμεταλλεύσεων, στο οποίο περιέλαβε και την αγροδασοπονία. Στο ψήφισμα αυτό «υπογραμμίζει τον σημαντικό ρόλο της αγροδασοκομίας? στα γεωργικά συστήματα, ιδίως όσον αφορά τη μείωση των πλημμυρών και της διάβρωσης του εδάφους και τη βελτίωση της υγείας του εδάφους· ζητεί την περαιτέρω ενσωμάτωση καινοτόμων προσεγγίσεων με βάση τα δένδρα στη γεωργική δραστηριότητα και να μειωθεί η διοικητική επιβάρυνση ούτως ώστε να βελτιστοποιηθεί ο σχεδιασμός των απορροών και η διαχείριση των υδρογραφικών λεκανών των ποταμών· τονίζει τα οφέλη που συνδέονται με τα δένδρα, ιδίως με σκοπό την αύξηση της βιωσιμότητας και της παραγωγικότητας της γεωργίας, τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την τοπική και περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη· αναγνωρίζει ότι τα παραδοσιακά δασολιβαδικά συστήματα είναι πολυλειτουργικά και ότι πρέπει

να προστατευτούν και να επιβραβευτούν οι βιώσιμες χρήσεις της γης, ενώ θα πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψη νεότερες μέθοδοι ενσωμάτωσης των δένδρων στα συστήματα καλλιέργειας πεδινών εκτάσεων, όπως η καλλιέργεια σε λωρίδες». Περισσότερα στην ιστοσελίδα: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2016-0163+0+DOC+XML+V0//EL>

5) Διεθνές συνέδριο στην Περιβαλλοντική Επιστήμη και την Τεχνολογία

Το 2017 και συγκεκριμένα από 31 Αυγούστου έως 2 Σεπτεμβρίου, διοργανώνεται στη Ρόδο το 15ο Διεθνές συνέδριο στην Περιβαλλοντική Επιστήμη και την Τεχνολογία (15th International Conference on Environmental Science And Technology). Για πρώτη φορά θα υπάρχει ειδική συνεδρία αφιερωμένη στην αγροδοασοπνία όπως εμφανίζεται στο διασύνδεσμο <http://cest.gnest.org/taxonomy/term/463>. Η καταληκτική ημερομηνία για υποβολή των περιλήψεων είναι η 31η Δεκεμβρίου 2016. Όλες οι εργασίες που θα γίνουν δεκτές και θα παρουσιαστούν στο συνέδριο θα περιληφθούν στα πρακτικά ενώ θα υποβληθούν στα συνεργαζόμενα περιοδικά για να συμπεριληφθούν σε ειδικές εκδόσεις ύστερα από κρίση. Περισσότερες πληροφορίες για το συνέδριο υπάρχουν στον ακόλουθο διασύνδεσμο: <http://cest.gnest.org/>